

ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ОСНОВІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

APPROACH TO ENSURING ECONOMIC SECURITY BASED ON INTELLECTUAL POTENTIAL

У статті розглянуто формування методичної та інформаційної бази для забезпечення економічної безпеки національної економіки на основі інтелектуального потенціалу. Досліджено змістовні компоненти інтелектуального потенціалу та їхнє місце в процесі його оцінювання. Обґрунтовано використання розробленого підходу до забезпечення економічної безпеки національної економіки на основі інтелектуального потенціалу.

Ключові слова: економічна безпека, інтелектуальний потенціал, методична база, оцінювання, забезпечення, національна економіка.

В статье рассмотрено формирование методической и информационной базы обеспечения экономической безопасности национальной экономики на основе интеллектуального потенциала. Изучены содержательные компоненты интеллектуаль-

ного потенциала и их место в процессе его оценивания. Обосновано использование разработанного подхода к обеспечению экономической безопасности на основе интеллектуального потенциала.

Ключевые слова: экономическая безопасность, интеллектуальный потенциал, методическая база, оценивание, обеспечение, национальная экономика.

The article discusses the formation of a methodical and information base for ensuring the economic security of the national economy on the basis of intellectual potential. The content components of the intellectual potential and their place in the process of its evaluation were studied. The use of the developed campaign to ensure economic security based on intellectual potential is justified.

Key words: economic security, intellectual potential, methodological base, evaluation, provision, national economy.

УДК 330.1:338.242

Сидоров О.А.

здобувач кафедри обліку, економіки і управління персоналом підприємства ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Постановка проблеми. Однією з передумов інтенсифікації розвитку національної економіки є формування і використання інтелектуального потенціалу для забезпечення економічної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теоретико-методологічних положень і прикладних проблем забезпечення економічної безпеки держави в стратегічному вимірі, у тому числі науково-технологічної та інвестиційно-інноваційної компонент, присвячено праці Л. Абалкіна, І. Бабець, З. Варналія, Т. Васильціва, О. Власюка, В. Засанського, В. Криворотова, О. Ляшенко, О. Макарова, В. Мартинюка, А. Мокія, С. Мосова, В. Пірумова, Б. Пшика, В. Сенчагова, А. Сухорукова, Р. Тринька, М. Флейчук, В. Франчука, О. Чернеги [1; 4; 5; 8].

У формування наукових уявлень про інтелектуальний потенціал вагомий внесок зробили Дж. Грейсон, П. Друкер, М. Портер, Й. Шумптер, Б. Твісс, Х. Хекхаузен, Т. Шульц, Г. Беккер, Л. Едвінсон, М. Мелоун, Ч. Хансен, В. Іноземцев та інші зарубіжні вчені [6; 9]. Серед українських дослідників аспекти формування, розвитку і використання в економіці інтелектуального складника соціально-трудоного потенціалу суспільства з різним ступенем глибини вивчали С. Бандур, І. Бережна, Н. Гавкалова, В. Геєць, О. Грішнова, А. Колот, І. Каленюк, Л. Лісогор, В. Новіков, В. Онікієнко, І. Петрова, Н. Романюк, Л. Федулова, Л. Шаульська та ін. [2; 11]. Беручи до уваги вагомий науковий доробок вітчизняних і зарубіжних учених щодо напряму дослідження, сьогодні

актуальності набуває вивчення інтелектуального потенціалу як фактору забезпечення економічної безпеки.

Постановка завдання. Метою статті є розроблення методичного підходу до забезпечення економічної безпеки національної економіки на основі інтелектуального потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні аспекти, що потребують розгляду для забезпечення економічної безпеки на основі інтелектуального потенціалу, включають: комплексність проблем і необхідність їх вивчення в єдності окремих складників економічної безпеки; складність розв'язуваних проблем та об'єктів; зростання кількості зв'язків між об'єктами; пристосування до динамічності ситуацій, що змінюються; дефіцитність інтелектуальних ресурсів тощо.

Все перелічене вище ускладнює вирішення окресленої проблеми і потребує розроблення підходу до забезпечення економічної безпеки національної економіки на основі інтелектуального потенціалу (рис. 1).

Підхід до забезпечення економічної безпеки представлено певною послідовністю, що складається із сукупності етапів, першим з яких є етап підготовки. Цей етап включає формування методичної та інформаційної бази для забезпечення економічної безпеки національної економіки на основі інтелектуального потенціалу.

Методична база має включати методичний підхід до оцінки економічної безпеки та діагностування стану національної економіки, методичний підхід до оцінки інтелектуального потенціалу як

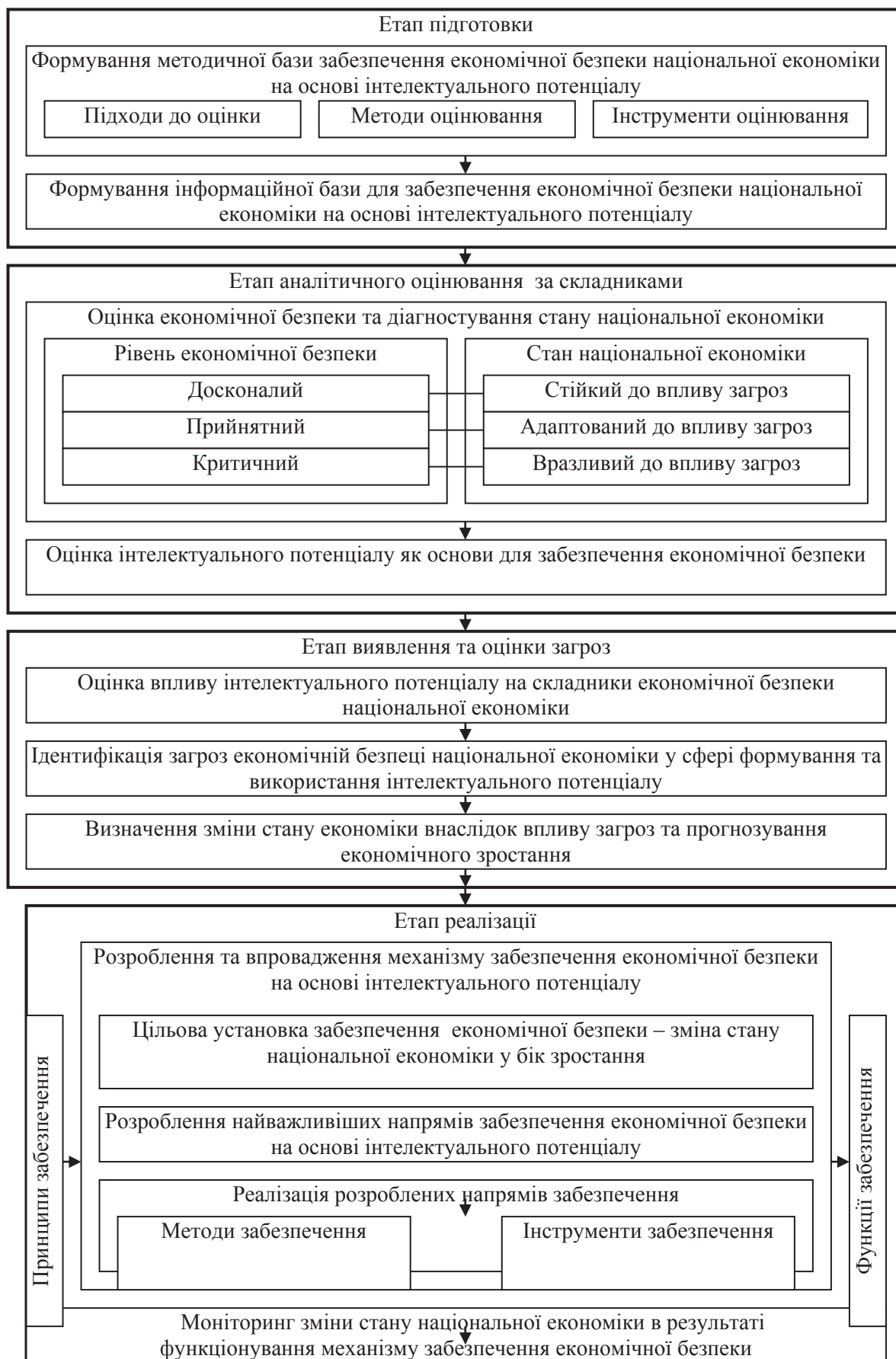

Рис. 1. Підхід до забезпечення економічної безпеки національної економіки на основі інтелектуального потенціалу

основи для забезпечення економічної безпеки та пов'язані з цими підходами методи оцінювання та інструменти.

Формування інформаційної бази передбачає збір інформації, що характеризує складники економічної безпеки, стан економіки та інтелектуальний потенціал національної економіки. При цьому інформація повинна бути точною, своєчасною, достатньою, достовірною, релевантною тощо.

Наступним є етап аналітичного оцінювання, який включає оцінку економічної безпеки та діагностування стану національної економіки, що передбачає проведення оцінювання складників економічної безпеки, а також інтелектуального потенціалу як основи для її забезпечення.

Зважаючи на суттєві розбіжності думок науковців, вважаємо за доцільне базуватися на переліку складників економічної безпеки, що є закріпленим законодавчо в «Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», затверджених Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29 жовтня 2013 р. [7].

Саме ці складники пропонується оцінювати для визначення комплексного показника економічної безпеки національної економіки.

На основі результатів оцінювання економічної безпеки визначаються рівень економічної безпеки та стан національної економіки, що відповідає кожному рівню:

– досконалому рівню економічної безпеки відповідає стан національної економіки, що є стійким до впливу загроз;

– прийнятному рівню економічної безпеки відповідає стан національної економіки, що є адаптованим до впливу загроз;

– критичному рівню економічної безпеки відповідає стан національної економіки, що є вразливим до впливу загроз.

Після оцінювання економічної безпеки має здійснюватися оцінка інтелектуального потенціалу. У ході оцінки виникає необхідність урахувати різні компоненти, що формують сутність інтелектуального потенціалу. Місце змістовних компонентів інтелектуального потенціалу в процесі його оцінювання наведено на рис. 2.

У ході попереднього дослідження було запропоновано використовувати комплексний підхід до розуміння сутності інтелектуального потенціалу, побудований на основі поєднання ресурсного, функціонального та результативного підходів. Візуалізація комплексного підходу до визначення сутності інтелектуального потенціалу наведена на рис. 2.

Як бачимо з рис. 2, ресурсний компонент передбачає розгляд інтелектуального потенціалу як сукупності інтелектуальних ресурсів, що генеруються освітою, наукою, культурою. Саме ці три сфери здатні генерувати інтелектуальні ресурси, які в подальшому можуть сформувані інтелектуальний потенціал.

Рис. 2. Змістовні компоненти інтелектуального потенціалу згідно з комплексним підходом

(складено автором)

Функціональний компонент передбачає розгляд інтелектуального потенціалу як можливості виконувати певні функції, основними з яких, на нашу думку, є:

– аналітико-пізнавальна – здатність засвоювати та актуалізувати нові знання, адекватно оцінювати ситуацію, у т. ч. із застосуванням аналітичних методів;

– раціоналізаторська – здатність до генерування нових ідей, дедуктивного та індуктивного виведення, розроблення, впровадження та поширення (дифузії) інновацій;

– креативна – здатність до творчого реагування на необхідність нових підходів до подолання перешкоди та обґрунтованого прийняття нестандартних рішень.

Результативний компонент передбачає розгляд інтелектуального потенціалу як здатності отримувати певні результати, що відповідають поставленим цілям.

Якщо розглядати сутність змістовних компонентів визначення інтелектуального потенціалу через призму його місця в забезпеченні економічної безпеки національної економіки, то вони потребують певної конкретизації.

Так, інтелектуальний потенціал, створений на основі генерованих освітою, наукою та культурою інтелектуальних ресурсів, може використовуватися у процесі функціонування національної економіки та забезпечення її економічної безпеки (рис. 3).

Виходячи із взаємозв'язків, наведених на рис. 3, можна дійти висновку, що ресурсний компонент є окремим складником оцінювання інтелектуального потенціалу, адже завдяки акумулюванню інтелектуальних ресурсів формується інтелектуальний потенціал, який у процесі використання може виконувати низку функцій.

Щодо функціонального компоненту, то він знаходить свій прояв у процесі використання інтелек-

туального потенціалу, виконуючи аналітико-пізнавальну, раціоналізаторську та креативну функції, що створює умови для досягнення поставленої мети. З огляду на те, що функціональний компонент знаходить свій прояв через результативний компонент, він є частиною функціонально-результативного складника оцінювання інтелектуального потенціалу.

Таким чином, у процесі оцінки інтелектуального потенціалу варто виокремити ресурсний складник оцінки (включає оцінювання умов формування інтелектуального потенціалу), а також функціонально-результативний складник оцінки (включає оцінювання результатів використання інтелектуального потенціалу, отриманих завдяки виконанню ним притаманних йому функцій).

Оцінювання за ресурсним та функціонально-результативним складниками є основою для комплексної оцінки інтелектуального потенціалу, яка стає підґрунтям для наступного етапу – етапу виявлення та оцінки загроз.

У рамках цього етапу проводиться оцінка впливу інтелектуального потенціалу на складники економічної безпеки національної економіки та виявлення загроз економічній безпеці.

Слід зазначити, що забезпечення економічної безпеки на основі інтелектуального потенціалу, на нашу думку, передбачає поліпшення формування та використання інтелектуального потенціалу. З огляду на це, мають бути ідентифіковані загрози економічній безпеці у сфері формування та використання інтелектуального потенціалу. Крім того, цей етап передбачає виявлення взаємозв'язку між рівнем економічної безпеки та показником економічного зростання. На основі результатів ідентифікації загроз пропонується визначити зміну стану економіки внаслідок впливу загроз.

Наступним є етап реалізації забезпечення економічної безпеки, який передбачає розроблення

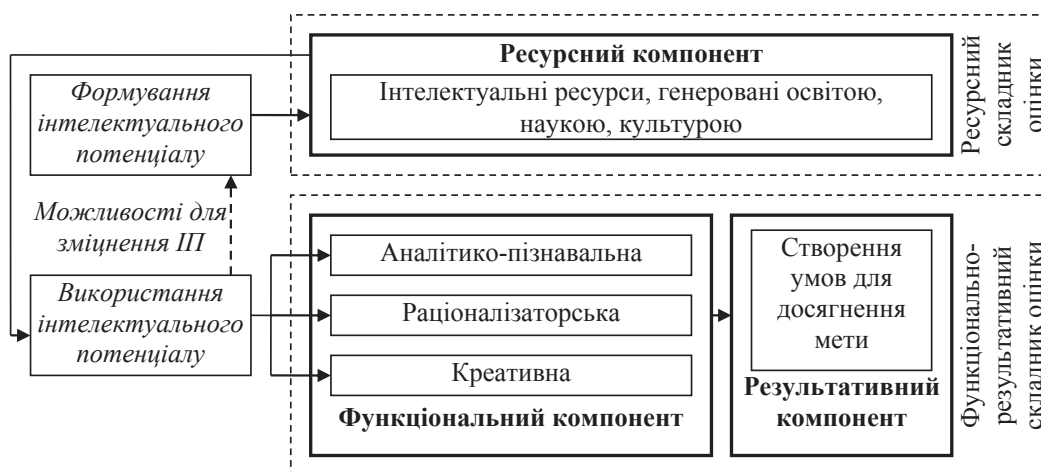

Рис. 3. Місце змістовних компонентів інтелектуального потенціалу в процесі його оцінювання

та впровадження відповідного механізму забезпечення на основі інтелектуального потенціалу.

На нашу думку, механізм забезпечення економічної безпеки національної економіки слід розуміти як системну взаємодію, що відбувається з урахуванням принципів забезпечення, реалізація яких у тісній взаємозалежності та взаємозумовленості із застосуванням методів та інструментів забезпечення дасть змогу виконувати певні функції, що включає певні напрями, розроблені та впроваджені, та отримувати результати, що відповідають цільовій установці.

Розроблення та впровадження механізму забезпечення варто розпочинати з визначення цільової установки забезпечення [15]. Після того як цілі забезпечення було визначено, мають розроблятися найважливіші напрями забезпечення економічної безпеки на основі інтелектуального потенціалу. Реалізація розроблених напрямів передбачає застосування окремих методів та певних інструментів забезпечення.

Крім того, на даному етапі має здійснюватися моніторинг функціонування механізму забезпечення економічної безпеки на основі інтелектуального потенціалу.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, запропонований нами підхід до забезпечення економічної безпеки, що передбачає етапи підготовки, аналітичного оцінювання, виявлення та оцінки загроз, розроблення та реалізації механізму забезпечення, дає змогу діагностувати стан національної економіки на основі результатів оцінювання економічної безпеки, виявити й оцінити загрози економічній безпеці з урахуванням впливу інтелектуального потенціалу на її складники.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баженова О. Економічна безпека України: сучасний етап. Банківська справа. 2008. № 1. С. 52–61.

2. Гава Ю.В. Інтелектуальний капітал – шлях до економічного зростання України. Актуальні проблеми економіки. 2006. № 4. С. 129–134.

3. Дацків Р.М. Економічна безпека держави в умовах глобалізаційної конкуренції. Львів: Центр Європи, 2006. 160 с.

4. Економічна безпека / З.С. Варналій, П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул та ін.; за ред. З.С. Варналія. К.: Знання, 2009. 647 с.

5. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: монографія. К.: КНТЕУ, 2001. 309 с.

6. Інтелектуальний потенціал: соціальні виміри використання та розвитку: колективна монографія / М.В. Семикіна, В.І. Гунько, С.Р. Пасека; за ред. М.В. Семикіної. Черкаси: МАКЛАУТ, 2012. 336 с.

7. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України // Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html.

8. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова та ін.; за ред. В.М. Геєця. Х.: ІНЖЕК, 2006. 240 с.

9. Мойсеєнко, І.П. Управління інтелектуальним потенціалом: монографія. Львів: Аверс, 2007. 304 с.

10. Мунтіян В.І. Економічна безпека України. К.: КВШ, 1998. 462 с.

11. Петренко В.П. Управління процесами інтелектуального використання в соціально-економічних системах: монографія. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. 352 с.

12. Пасічник В. Філософська категорія безпеки як основа нової парадигми державного управління національною безпекою. Демократичне врядування. 2011. Вип. 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2011_7_7.

13. Пастернак-Таранушенко Г. Результаты исследования путей обеспечения экономической безопасности Украины. Экономика Украины. 1999. № 2. С. 21–28.

14. Розумний М.М. Інтелектуальний потенціал України: проблема реалізації. Наукові записки інституту журналістики. 2003. Т. 12. С. 90–93.

15. Шлемко В.Т., Бінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення. К.: НІСД, 1997. 144 с.